

העמדה החדשה, המחיה, מול עובדת המוות, בספר הנוכחי של לאה זהבי.

ובכל זאת - איך חיים ושרים (ואצל לאה זהבי שירה וחיים חד הם) בצל חוזה שהוא כמעט פרדוקס?

בחווה נדרש פאוסט למסור את נשמתו לשטן ברגע שישמיע את המילים: "עצור רגע יקר", כלומר, כשיביע פאוסט את המשאלה האסורה להקפיא את הזמן.

כפינה זעירה מתרחש כמעט תהליך הפוך: הספר מלא

"רגעים יקרים" אבל הדוברת אינה מבקשת להקפיאם. חלופיותם והשתנותם נעצרות לרגע, או נכון יותר נאצרות בעין המתבוננת, אשר "מתעדת" אותן בשיר. היא מאפשרת את הרחבת חוויית הרגע החולף, מעצם התבוננות בו, ובכך יוצרת זמן חדש, שאיננו בורח אלא משתהה.

ההתבוננות השירית מאפשרת לכותבת, וממילא גם לנו הקוראים, לא רק להבחין בנצח שבחולף, אלא גם לחוותו דרך מילות השיר, ולהכות שורש ברגע, לאצור (לא לעצור) את הרגע היקר, בלי להתחייב לשטן, ויותר מכך, ההשתהות מוכה אותנו בהרחבה, בהתרחבות, ואולי אפילו ב"חיי נצח".

נעיין למשל ברגע של שני השירים 'מקום' ו'אל מקום' (שירי הקובץ שזורים זה בזה ומשלימים זה את זה):

"כִּמְהָ מְלִים / כְּרוּ לִי בְתוֹךְ הַשָּׁקוֹף / עוֹד חֲלָלִים לְשֵׁפֶן בְּתוֹכָם / וְלִבְהוֹת" ('מקום').

מְשׁוּרָה לְשׁוּרָה / הַשִּׁיר מְסַרֵּב לְהִכְתֵּב / כְּמוֹ אוֹהֵב שִׁירָא / לְהִצְרֵף בְּלֵב אֶהְבְּתוֹ / יוֹתֵר וְיוֹתֵר הוּא חֵס / עַל חֲרוּתוֹ / וּמְשַׁלֵּף חֵס / כְּכֵל דְּבוּרֵי // יוֹתֵר וְיוֹתֵר הוּא חוֹמֶק / עוֹבֵר אֶת כָּל הַגְּבוּלוֹת / בְּרַח שִׁירֵי, בְּרַח וְלִכְלוֹם אֶל תְּדַמָּה ('אל מקום', עמ' 14).

הנכונות להכיר בחלופיות החיים, להכיר במוות, מאפשרת לחיות בקצב של השיר, ההפוך לקצב של המוות. לשחרר את השיר לדרכו, לשלח אותו לחופשי: "ברח שירי ברח/ ולכלום אל תדמה". שילוח השיר מאפשר את כתיבתו, והשמעתו מאפשרת לו להיות שיר שנכתב.

לפיכך החווה עם המוות איננו חד צדדי. בעצם מעשה השירה וההיענות לציווי "את תשירי" משתחררת המשוררת מאימת המוות, והופכת בשירה את החווה להסכם. עובדת בריחתו המתמדת של המקום שבו אנו מצויים, בפינתנו הזעירה, שוב איננה משתקת אלא להפך, מאפשרת לה לשחרר את שירה.

רחל צורן

להכיר ב"אשליה מתמשכת / שהיא לבדה התתברות" (עמ' 10 'שהיא לבדה'). מכאן שכדי לחיות יש לדעת את קיומו של המוות, ולקבל את חלופיות החיים: "שְׁלִי אֶת עֲצֻמְךָ הַלֵּילָה / הַמָּקוֹם שֶׁאֵת עוֹמְדָת בּו / זָז / זָז / זָז / כָּל הַזְּמַן / (מֵהִמְרַפֵּסֶת שֶׁל אֱלֹהִים / זֶה כְּנֶרְאָה שׁוֹנֶה)" ('יומן לילי זעיר', עמ' 18).

ההחלטה להיחלץ מתוך המקום שבו היא עומדת, ש"זז, זז, זז/ כל הזמן", מקרבת את הדוברת לאפשרות המוצעת בספר **פינה זעירה במקום בורח**, אשר שמו מצביע על התחושה שהמקום שעומדים בו נתון בתנועה מתמדת.

נחזור אפוא לחווה המפורש עם המוות שמופיע למעלה: ההסכם המפתיע הזה לא רק ממחיש את השרירות של המוות, הקוצב את פרק הזמן הניתן לשירה, אלא גם מבטיח שבמקביל יתקיימו חיים. הניסוח "את תשירי" הוא כמעט ציווי לפעולה שהיא היפוכו של המוות - שירה.

עולה כאן על הדעת שירה של זלדה 'שתיקה כבדה' המסתיים במילים: "קִשְׁשָׁה תְּהָא עֲלֵי הַפְּרָדָה מֵהַשְּׂמוֹת / כְּמוֹ מְהַדְּבָרִים עֲצֻמִּים". זלדה חוזה את מותה כשתיקה כבדה, שבה לא תוכל לשיר יותר, ואילו ב'חוזה' של זהבי השירה מתקיימת במקביל לפעולת המוות, ויוצרת, למרותו, ואולי באמצעותו, חיים - שירה.

ועוד: "בקצב שלי" אומר המוות. הוא השולט בזמן המוות, אבל לא בזמן החיים, השירה, שיש לה זמן משלה, שאינו מתחשב בקצב ההמתה אלא מתקיים במקביל, מנוסח בחווה. אילולא החווה, היתה אולי השירה בריחה מתמדת מהמוות, כפי שמרמזות כותרת הספר, השואפת למציאת הפינה הזעירה בתוך המקום הבורח.

כששאלו פעם את דליה רביקוביץ' אם אינה חושבת שלכתוב שירים זו בריחה מהחיים היא השיבה: "מה רע בבריחה כשיש לאן לברוח". לאה זהבי מציבה בכותרת הקובץ את האפשרות הזו - פינה זעירה אליה ניתן לברוח מפני אימת החלופיות.

אבל שירי הספר גם מרחיבים את האפשרות וכמעט הופכים אותה על פיה, כי הפינה הזעירה נהפכת למקום, למרחב המאפשר השתהות, המתרחבת ל"זמן שיר", כזה היוצר אדווה בתוך מערבולת הזמן הבורח.

במובן זה החווה עם המוות לא רק ממת, הוא גם מחיה, מאפשר, משחרר. ההכרה בחלופיות מאפשרת גם את הדיבור השירי, הנוגע בנצח, כי הוא, כדבריה של זלדה, גותן שמות לדברים, ואולי משום כך מות המשוררת איננו מות השיר. כך שהמעבר מ"תנועה שואפת לאבן" אל עולם נע, זורם, שאינו מחמיץ את המראות, גם אם המקום עצמו בורח, הוא בעיני מה שמאפיין את

דו שיח עם המוות או הבזק שבין חושך לאור

לאה זהבי: **פינה זעירה במקום בורח**, הוצאת אבן חושן, 2011, 162 עמ'

ספרה האחרון של לאה זהבי פותח בשיר המצמרר 'חווה עם המוות': "אֶת תְּשִׁירִי / וְאֲנִי אֲמִית אוֹתְךָ / בְּקֶצֶב שְׁלִי -" המעמיד לו מעין מוטו, ואולי גם מסמן תחנה במהלך השירי של המשוררת. מהלך זה מתאפיין בדו שיח מתמשך שמקיימת זהבי עם המוות, בגלוי או במסווה, על הציר שירה-מוות, כשהווית היסוד היא שהשירה איננה אלא "הבזק בין חושך לחושך". אני רואה בשיר-חווה זה את המעבר ממאבק עם המוות כפי שהוא מוצג בספרים הקודמים [תנועה שואפת לאבן (1984), בגד (1988), אשה צוחקת לבד (1994)] לאפשרות של ניסוח חווה בו כל צד מבין ומכיר ב"תפקידו".

תחילתו של המאבק בכמעט מרד, במחאה על שרירותיות המוות וקיומו. מרד כזה נועד לתבוסה מראש, כמשתמע בחריפות מכותרת ספר השירים הראשון. המאבק מתפתח לכלל ניסיון לחמוק מעובדת המוות בהפניית עורף. בספר הנוכחי מתרחשת תפנית המובילה לאיזון מסוים: המאבק והמרד מסתיימים ב"חווה" בין שני שותפים, כביכול שווי ערך. אף שהמוות הוא הדובר בשיר הנוקב שלהלן, ובעומק השירים לא נעלם המאבק בשרירותיותו, הפעם יש לו מענה בחיים, בשירה, באמצעות התקיימותו של כמעט-דיאלוג עמו. כדי לשרטט את המהלך הזה ביחסים עם המוות, שהביאו לידי "חתימת החווה" שבספר, נבחן כמה מובאות מהספרים הקודמים:

"אֶהְבְּתִי אוֹתְךָ אֲדוֹנֵי מִכְסֵה הַפְּנִים... / רִצַּע אֶת אֲוֵנֵי לְשִׁירְךָ הַקָּר / שְׂמוֹדִים דָּם בְּמַעוֹף הַצְּפָרִים. / וּמְזוֹלֶף עַל שְׁפִתַי אֲגַלִּי תְּמִיחָה נּוֹצֵצִים" (תנועה שואפת לאבן, 'עבודת', עמ' 13).

כאן מתנסחת בקשה המופנית אל אותו אדון "מכוסה פנים" שהדוברת כפופה למרותו. שירו הקר הוא אשר מפיה חיים, "מזרים דם במעוף הציפורים", והוא אשר בכוחו להזליף על שפתיים "אגלי תמיהה נוצצים" - לאפשר את שירתה. השירה כאן נובעת מתוך יחסי עבדות נרצעת, מבחירה.

ועוד אנו קוראים: "תֵּן לִי יָד / אִישׁ הָאֲבָן / מְקַדְּמַת הַיּוֹתֵי / תִּתְּבוֹנֵן בִּי כָּל הַזְּמַן / אֶהְיֶה / בְּטוֹחָה בְּקִיּוּמִי / לֹא אֲדַקֵּק לְמַרְאוֹת / לֹא אֶפְחַד מְקִירוֹת אֲטוּמִים / אֲנִשִּׁים לְשִׁירוֹ / אֲנִי אֶשְׁתַּקְּ / וְלֹא אָמוֹת" (בגד, ללא כותרת עמ' 18).

הדוברת מבקשת את ידו של איש האבן ובתמורה היא מפקידה בידיו את שירתה. זאת ברית עם המוות, שלצורך קיומה יש לוותר על כוח החיים, על השירה: "אני אשתוק / ולא אמות".

בשיר 'אשה צוחקת לבד' מתחילה להסתמן ההכרה במחיר ההסכם הנורא, ובכך שכדי לחיות יש